

Свіца І. Ю.

студентка кафедри політології і державного управління
Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна),
E-mail: innesa ___@ukr.net

ВИМІР МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ (2014 – 2015 РР.)

***Анотація.** Аналіз результатів дослідження толерантності у Закарпатській області. Показано тенденції ставлення та уявлення українців до інших національностей. Виявлено суспільно-політичні настрої громадян, які впливають на ступінь допустимості до «своїх» «чужих».*

***Ключові слова:** толерантність, терпимість, шкала Богардуса, інтровертність.*

В світі інформаційної війни, важко визначити хто «свій» та «чужий», а більше цього зазначити як один до одного ставитись в такій ситуації. Так, ми переживаємо значну кризу, яка призведе до зміни свідомості українців, сприйняття зовнішнього світу, ставлення один до одного. Зараз для України питання політичне стало на перше місце, що є рушійним впливом на культуру та особисті взаємовідносини між людьми різних національностей. Сучасна політична ситуація кардинально може змінити ставлення українців до росіян як до «своїх» і може перетворити їх на «чужих», що спричинить ксенофобні настрої серед суспільства. Якщо ж раніше до невідомих людей ставились з певною настороженістю, це могли бути національності більш східного походження, то зараз в самій Україні тенденція може змінитися. Адже всі стурбовані не якимось подальшими проблемами людей з екзотичною зовнішністю, це відходить на другий план, адже «свій» перетворюється на «чужого». Яскравим прикладом, для України та її областей може виступати Закарпаття – як область багатонаціональна. Це є чудовим прикладом і того, як історично українці могли проживати з іншими національностями та навіть називати свої вулиці прізвищами культурних діячів інших національностей. Навіть зараз, в надзвичайно важкий період політично та економічно, наприклад, угорці Закарпаття та українці живуть мирно. Це завдяки тому, що кожен має право на повагу своїх національних символів, своєї мови та культури.

Постановка проблеми. Традиційно вважається, що населення Закарпатської області є надзвичайно толерантним. Як правило, це пояснювалося тим, що тут проживають та постійно взаємодіють між собою представники багатьох національних та етнічних груп. Політичні та суспільні зміни, які охопила нашу державу не могли не позначитися й на взаємовідносинах між національними групами Закарпаття. Аналітики називають цей регіон як один з найбільш вибухонебезпечних, адже наявність великої кількості національних груп робить його можливим об'єктом для провокацій та нагнітання міжнаціональної ворожнечі. Відтак, визначення толерантності в регіоні на даний момент є важливою проблемою. Під час війни відбуваються внутрішньо міграційні процеси в державі, західна область не є виключенням. Адже, весь негативний міф про Україну уособлює Західна частина країни. Для підтвердження, або спростування даного міфу, спробуємо виміряти толерантність, та пояснити її. Відтак метою нашого наукового дослідження є дослідження толерантності українців Закарпатської області. Опитування проводилося з листопада 2014 року – по лютий 2015 року в Закарпатській області, гніздовим методом вибірки. В опитування взяло участь 180 представників української національності.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Виміром толерантності та поясненням даного явища в Україні займалися такі дослідники як: Н. В. Паніна «Соціальна дистанція, етнічні установки та національна толерантність в Україні», В. Паніотто

«Динаміка ксенофобії в Україні», І. Борейчук «Соціально-психологічні детермінанти явища ксенофобії : історико-теоретичний аспект». Взаємодія людей з різними національностями визначається на рівні конфліктності між ними. Зараз кожна держава є полінаціональною, і питання проживання цих людей на одній території, взаємодія між ними, можливість врегулювання суперечок – первинне для держави. Толерантність як релігійна, етнічна, гендерна, вікова постає в полі зору серед науковців. Російські дослідники також працюють в даному напрямку: М. Мчедлов «Толерантність», Л. В. Никифорова «Толерантність – імператив сучасної культури?». Автори розглядають етимологію толерантності та даний феномен як політичний інструмент, а також особливості даного явища в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Термін толерантність походить від (від лат. *tolerantia*, що означає терпіння). Тобто, називаючи певний суб'єкт толерантним, розуміємо, що він терпимо ставиться до іншої релігії, раси, етнічності. Науковці намагалися дати визначення та пояснити даний термін. Зараз в багатьох словниках з політології знайдемо пояснення даного терміну. Наприклад, Дзера М. зазначає «толерантність» – це терпиме ставлення політичних сил до думок і діяльності політичної опозиції, вміння визнавати свою поразку в політичній боротьбі [2, с. 72]. Ю. Шведа в «Політичні партії енциклопедичний словник» дає визначення толерантність – терпиме ставлення до чужих думок, позицій, поглядів, вірувань. Обов'язковий принцип правової держави, демократичного стану суспільства [7, с.413]. Якщо ж звернутись до нормативно-правової бази, то «Декларація принципів терпимості» визначає терпимість як повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань [3]. З даної декларації виходить, що терпимість – це обов'язок бути моральними, терплячими, законослухняним.

Звичайно, що суспільство є різним. Чинниками даних процесів виступають: соціальне середовище, психологічні якості людини, політика держави. Не менш важливою є освіта. Адже людина без освіти, яка не соціалізована в середовище погано йде на контакт з іншими, і в такому випадку можемо спостерігати девіантну поведінку. І навпаки, людина з освітою є більш терпимою, адже процес взаємодії з середовищем їй заклали в сім'ї, садочку, школі, університеті. В результаті проведеного опитування протягом листопада 2014 року – по лютий 2015 року в Закарпатській області ми отримали різні відповіді, а також поведінку, яку проявляли респонденти. Для визначення рівні толерантності ми використали шкалу Богардуса. Респонденту пропонувалось сім запитань та перелік національностей. Він повинен був висловити своє ставлення до представників кожної з національностей. Ми мали на меті визначити ставлення українців до: російськомовних українців, угорців, ромів, словаків, індусів, євреїв, американців, росіян, румунів. Ми хотіли визначити:

А) Як чинник мови впливає на відносини між українцями та російськомовними українцями;

Б) Вплив геополітики і наявного конфлікту в Східній частині України, тобто динаміка ставлення до росіян в даній ситуації та до американців;

В) Крім цього національності, які компактно проживають в Закарпатті: угорці, словаки, румуни, роми, євреї – ставлення українців до них, чи можливий вплив політики на взаємовідносини в соціально-побутовому плані;

Г) Індусів ми обрали як національну групу, яка не є традиційною для Закарпаття, але значна група студентів з Індії, в зв'язку з військовим конфліктом, перейшла на навчання в УжНУ, тож вони виступають маркером толерантності/нетолерантності українців даного регіону до нових національних груп з якими відсутній досвід спілкування;

Д) Зміни в ставленні українців американців у зв'язку з агресією Росії та підтримкою територіальної цілісності України з боку США.

Крім цього, ми намагались визначити які уявлення чи асоціації складають у них дані представники та навпаки, як інші сприймають нас. Провівши польові дослідження ми визначили:

Таблиця 1. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви щоб стали членами вашої родини родини?

Частота				
		Чи допускаєте ви щоб стали членами вашої родини родини?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	110	70	180
	2. Угорці	63	117	180
	3. Роми	7	173	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	30	150	180
	5. Росіяни	50	130	180
	6. Словаки	83	97	180
	7. Американці	80	100	180
	8. Індуси	15	165	180
	9. Євреї	26	154	180

«Феномен патріотизму та добросусідства» полягає в тому, що якщо визначати по шкалі Богардуса, то прихильність отримують такі національності: російськомовні українці, словаки. Дистанції в українців до цих національностей немає, адже умовно вони б одружилися, виховували спільних дітей. Цей показник можемо пояснити через те, що відповідаючи на запитання: «Які асоціації викликають у Вас українці?» – то вони вважають себе патріотами, гостинними, трудолюбивими, мирними, а також деякі характеристики національної кухні: борщ вареники. Українці на попередньо згадане запитання російськомовних українців допустили б як членів своєї родини – 110. Тут простежується у відносинах українців до російськомовних українців чинник мови і дана ситуація на Сході сприяє до протиставленні себе як україномовних, чужих – російськомовних. Політика періоду 2010 – лютий 2014 посприяла загостренню мовного питання. Зараз воно проявляється певним несприйняттям російськомовних українців. Під час опитування респонденти насторожено ставилися до російськомовних українців не сприймаючи їх повністю за своїх. Респонденти зазначали, що російськомовним українцям потрібно вивчити українську, розмовляти українською, любити українське. Деякі респонденти зазначили, що російськомовні українці – суміш 50/50 українців та росіян.

Словаків би також допустили як членів своєї родини пояснюючи тим, що їх вважають своїми сусідами. Тут знову чинник мови відіграє важливу роль, адже опитані зазначили, що словацька мова подібна до закарпатського діалекту, і знайти спільну мову з своїми сусідами їм буде легше. Українці бачать в словаках європейськість про яку самі так мріють. Словак вважають європейцями, та членами Європейського Співтовариства. Це підсвідомо говорить про бажання українців бути в даній спільноті.

Відносини українців з американцями, угорцями, румунами мають свої особливості. Якщо, з угорцями та румунами все зрозуміло, адже дані національності проживають на території Закарпаття, то з американцями тут інша ситуація.

Таблиця 2. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви дружні відносини з ...?

Частота		Чи допускаєте ви дружні відносини з:?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	71	109	180
	2. Угорці	80	120	180
	3. Роми	35	145	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	59	121	180
	5. Росіяни	48	132	180
	6. Словаки	77	103	180
	7. Американці	89	91	180
	8. Індуси	41	139	180
	9. Євреї	50	130	180

«**Феномен самозакоханості**» певна незначна дистанція між українцями та угорцями складається тому, що українці вважають їх самозакоханими, егоїстичними, лінивими, корисливими, скупими, гордими. Але на протипагу цьому їх вважають сімейними, охайними, багатими. Асоціація за національним показником, який виражається – «Бограч». Хоча з угорцями в українців добре склались відносини, компактне проживання угорців в Україні та українців в Угорщині, трохи існує незначна дистанція. Українці вважають себе щедрими, угорців – скупими. Існує певне протиставлення гордість, егоїзм стоять на перепоні кращого спілкування. Важливе значення має й політична кон'юнктура – діяльність політичної партії «Йоббік», В. Орбана, якого сприймають як не прихильного до українців. Інша ситуація з румунами. Щодо румунів, то дистанція пояснюється тим, що українці часто їх сприймають як ромів. Особливо це відчувається у сільській місцевості.

Американці найдаліше відділені від закарпатців кордонами, океанами. Але з американцями допустили б дружні відносини через те, що вони виступають певним ідеалом соціально-економічного добробуту, втілюють гегемонію, багато українців вважають їх друзями покладаючи надію на можливе спільне вирішення конфлікту на Донбасі. Серед українці американці постають друзями. Тобто, тут пряме протиставлення ми – «друзі». А політика завжди шукає «друзів» та «ворогів» даний чинник дозволяє консолідувати націю в єдине ціле.

Мати хороші сусідські стосунки українці надають перевагу з: українцями, російськомовними українцями, словаками та угорцями. Відповідно, якщо українців, словаків допустили як членів своєї родини, то допускають і сусідами. З поміж переліку інших запропонованих національностей угорці набирають значну кількість відповідей, яких би хотіли бачити своїми сусідами. На запитання: «Чи допускаєте ви щоб угорці були вашими сусідами?» - 75 українців сказали так.

Таблиця 3. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви щоб були вашими сусідами ...?

Частота				
		1. Чи допускаєте ви щоб були вашими сусідами?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	66	114	180
	2. Угорці	75	105	180
	3. Роми	31	149	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	48	132	180
	5. Росіяни	42	138	180
	6. Словаки	80	100	180
	7. Американці	78	89	180
	8. Індуси	37	143	180
	9. Євреї	46	134	180

Відносини між українцями та угорцями базуються на певній дистанції, але в межах толерантності. Тобто, стосунки можемо оцінити в межах коливання 2-1 балів. Дистанція незначна, що в наявності можемо про характеризувати сталими мирними відносинами.

Колегами по роботі навчання допустили б євреїв. Тут виявились досить цікаві асоціації та характеристики до даних національностей.

Таблиця 4. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви щоб були вашими колегами по роботі, навчання ...?

Частота				
		Чи допускаєте ви щоб були вашими колегами по роботі, навчання ?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	66	114	180
	2. Угорці	75	105	180
	3. Роми	24	156	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	48	132	180
	5. Росіяни	42	138	180
	6. Словаки	80	100	180
	7. Американці	78	109	180
	8. Індуси	37	143	180
	9. Євреї	46	134	180

«Феномен співпраці» полягає в тому, що євреїв вважають розумними, людьми підприємливими тому, українці могли б з ними співпрацювати. З євреями в українців асоціюються гроші, очевидно вбачається можливий бізнес, люди які є хитрими, тобто з ними досягти легше певні цілі. Якщо говорити про насторожене ставлення українців, то тут виступають такі національності: індуси, роми, росіяни. Українці вважають, що в даних національностей «інша» релігія, мова, культура. І впустили б їх в свою державу як туристів.

Стосовно індусів – то вони є новою національною групою для Закарпаття, яка лише в 2014 р. з'явилася, як студенти УжНУ. Наше опитування вказує на те, що негативних асоціацій та агресивного ставлення до індусів українці не виказують.

Таблиця 5. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви щоб громадянами вашої країни були ...?

Частота				
		Чи допускаєте ви щоб громадянами вашої країни були?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	38	142	180
	2. Угорці	38	142	180
	3. Роми	21	159	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	18	162	180
	5. Росіяни	20	160	180
	6. Словаки	30	150	180
	7. Американці	28	152	180
	8. Індуси	13	167	180
	9. Євреї	18	162	180

Таблиця 6. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи допускаєте ви щоб відвідували вашу країну лише як туристи ...?

Частота				
		Чи допускаєте ви щоб відвідували вашу країну лише як туристи?		Разом
		Так	Ні	
	Разом	ні		
	1. Російськомовні українці	3	178	180
	2. Угорці	18	165	180
	3. Роми	23	157	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румуни	28	152	180
	5. Росіяни	23	157	180
	6. Словаки	12	168	180
	7. Американці	21	159	180
	8. Індуси	48	132	180
	9. Євреї	40	140	180

Не впустили б в державу взагалі українці: ромів та росіян. Роми лідирують в даній графі 35 – , а 50 українців, які б не впустили їх в державу росіян взагалі. Треба віддати належне, що під час анкетування респонденти майже не заповняли графу із запитанням: «Вважаю, що їх не можна впускати в мою країну» - це свідчить про толерантність суспільства. Респонденти пояснювали, що якщо не впускати когось в державу – це свідчить про закритість суспільства, національність не грає ролі, важливо яка є особистість, незалежно від мови чи релігії.

Таблиця 7. Таблиця соціальної дистанції. До якої національності ви себе відносите? * Чи вважаєте ви що ... не можна впускати в вашу країну ...?

Частота		Чи вважаєте ви що ... не можна впускати в вашу країну?		Разом
		Так	Ні	
	1. Російськомовні українці	0	180	180
	2. Угорців	3	177	180
	3. Ром	35	145	180
До якої національності ви себе відносите?	4. Румун	9	171	180
	5. Росіян	50	130	180
	6. Словак	4	176	180
	7. Американців	4	176	180
	8. Індусів	18	162	180
	9. Євреїв	21	159	180

Все ж, ті хто відзначив що росіян та ром не можна впускати в країну, то дану тенденцію можна пояснити наступним чином. «**Явище одіозності**» - таке трактування має відношення українців до ром та росіян. Українці характеризують ром досить негативними ознаками. Серед асоціацій щодо ром в українців наступні: хитрі, неохайні, грубіяни, не виховані, галасливі, неосвіченість, низький рівень культури, неприємний запах, а деякі просто зазначали що вони цигани. Українці негативно відносяться до ром, бо зазначають, що вони ліниві, серед ром поширені крадіжки, вони неохайні, наглі та серед них поширено жебракування. Тобто тут протиставляють себе українці з своєю трудолюбивістю, хазяйновитістю з зовсім протилежним до них ромським способом життя. Противники росіян стверджують, що росіяни шовіністи, імперіалісти, агресивні, злі, вороги і їм притаманний алкоголізм. Найпоширеніша асоціація з росіянами це Путін, окупанти, самозакоханість, ведмеді. Респонденти в анкетах вказують, що це колишній «братський народ», який є агресивним та жорстоким. Розуміємо, що війна на Сході і багато чоловіків з українських сімей гинуть там. Це спричинює ксенофобні настрої до росіян. Тут чітке протиставлення «друзі» - «вороги». В даній геополітичній ситуації явне бажання мати в друзях американців, маючи «ворога» росіян протиставлення їх як «чужих», що прийшли на землю українців.

Висновки. Результати нашого дослідження вказують на зростання дистанції між українцями та росіянами. Якщо раніше більшість вказували на росіян як на найближчих друзів чи братній народ, то наразі ми спостерігаємо виключно негативне їх сприйняття. Таку зміну ми однозначно пов'язуємо з агресією Росії проти нашої держави. Крім росіян, ми констатуємо значну дистанцію у відношенні до ромів. Таке ставлення ми пов'язуємо з низьким соціальним становищем ромів, які традиційно сприймаються в закарпатському соціумі як маргінали. Незначне зростання дистанції спостерігається й у ставленні до угорців. Це пояснюється політичною кон'юнктурою.

Також ми відмітимо, що серед українців Закарпатської області зростає значення мови як маркера свій/чужий. Проте, зазначимо, що загалом ставлення до російськомовних українців позитивне. Позитивне ставлення спостерігаємо щодо словаків. Тут мовний фактор також відіграв важливу роль. Найбільш динамічно дистанція скоротилася у ставленні до американців. Адже США сприймається як

дружня країна, яка допомагає Україні в протистоянні з Росією.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Борейчук І. Соціально-психологічні детермінанти явища ксенофобії : історико-теоретичний аспект [Електронний ресурс] / Ірина Борейчук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2009_9/Boreichuk.htm (дата звернення 27.01.2015) – Назва з екрана.
2. Дзера М. М. Політологічний словник / М. М. Дзера. – Львів: Вільна Україна, 2007. – 80 с.
3. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (дата звернення 27.01.2015) – Назва з екрана.
4. Мчедлов М. Толерантність [Електронний ресурс] / www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/toler/index.php (дата звернення 27.01.2015) – Назва з екрана.
5. Паніна Н. Соціальна дистанція, етнічні установки та національна толерантність в Україні [Електронний ресурс] / Наталія Панина. – Режим доступу: www.saske.sk/cas/archiv/2-2004/panina.html (дата звернення 27.01.2015) – Назва з екрана.
6. Паніотто В. Динаміка ксенофобії в Україні, 1994–2002 / В. Паніотто // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 3. – С. 74–92.
7. Шведа Ю. Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник / Ю. Р. Шведа. – Львів: Астролябія, 2005. – 488 с.

REFERENCES:

1. Boreychuk, I. *Sotsialno-psykhologichni determinanty yavlyshcha ksenofobiyi : istoriko-teoretychnyy aspekt* [Socio-psychological determinants of the phenomenon of xenophobia: historical and theoretical aspect], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppp/2009_9/Boreichuk.htm (Accessed 27 January 2015)
2. Dzera, M.M. (2007) *Politologichnyy slovnyk* [Political science dictionary], Vilna Ukraina. Lviv.
3. *Deklaratsiya pryntsyypiv tolerantnosti* [Declaration of Principles on Tolerance], available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_503 (Accessed 27 January 2015)
4. Mchedlov, M. *Tolerantnost* [Tolerance], available at: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/toler/index.php (Accessed 27 January 2015)
5. Panina, N. *Sotsialna dystantsiya, etnichni ustanovky ta natsionalna tolerantnist v Ukrayini* [Social distance, ethnic and national installation tolerance in Ukraine], available at: <http://www.saske.sk/cas/archiv/2-2004/panina.html> (Accessed 27 January 2015)
6. Paniotto, V. (2003) 'Dynamika ksenofobiyi v Ukrayini, 1994–2002' [Dynamics of xenophobia in Ukraine, 1994–2002], in *Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing* [Sociology: theory, methods, marketing]. № 3, pp. 74–92.
7. Shveda, Yu.R. (2005) *Politychni partiyi: Entsyklopedychnyy slovnyk* [Political parties: Encyclopedic Dictionary], Astroliabiya, Lviv.

Свица И. Ю., студентка кафедри політології та державного управління, Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна). E-mail: innesa___@ukr.net

Измерение толерантности в Закарпатской области

Аннотація. *Анализ результатов исследования толерантности в Закарпатской области. Показано тенденции отношения и представление украинцев о других национальностях. Выявлено общественно-политические настроения граждан, которые влияют на степень допустимости к «своим» «чужих».*

Ключевые слова: *толерантность, терпимость, шкала Богардуса, интровертность.*

Svitsa I. Y., student of the department of political science and state administration. Uzhgorod national university (Uzhgorod, Ukraine). E-mail: innesa___@ukr.net

The measurement of tolerance in the Transcarpathian region

Abstract. *The analysis of the survey results of ethnic tolerance in the Transcarpathian region. The level of admissibility of Ukrainian nationality: Ukrainian, Russian Ukrainian, Slovaks - be admitted as members of the family. Friendly relations Ukrainians committed to Americans, Hungarians, Romanians. They see their neighbors - the Hungarians. They committed to co-workers or school - Jews, African Americans*

The representations of Transcarpathian Ukrainians and other nationalities are the following: Ukrainian - patriots, industrious, loving. Russian-speaking Ukrainian - the mine, the ignorance of the Ukrainian language, Slovaks - the neighbors, the Europeans; Hungarians - it difficult to study;

Romanians - hardworking; Americans - the democracy, liberty; Jews - mentality, religion, African Americans - Africa, the colonial past.

The survey results make it possible to talk about the following trends in the region: traditional tolerance to Slovaks, Hungarians, Romanians as a result of the past and compact living in these nations. Each of these nationalities are not only neighbors of Ukraine and Transcarpathian region, they are members of the European Union, showing orientation and desire to Transcarpathians European living standards and EU accession. Another trend - Americans they serve the ideal of democracy and the Jews - rationality.

The practical significance of the work is to measure the political, moral values and orientations edge. In addition, found an opportunity to Ukrainian ethnic cooperation and understanding. Thus, the results showed the reality of multi-ethnic tolerance of Transcarpathia. The unity of the land in its heterogeneity confirms peaceful accommodation of different nationalities.

Key words: *tolerance, tolerance, Bogardus scale, introversion.*

УДК 37.035.91

Сорокопуд М. Є.

Аспірант кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна),
E-mail: markosorokopud@gmail.com

МОДЕЛЬ СПОЛУЧЕНИХ УМОВ У ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА Ф. ФІДЛЕРА

Анотація. *Визначено зміст моделі сполучених умов. Виділено вісім ключових характеристик політичного лідера у теорії лідерства Ф. Фідлера. Виявлено, що відносини «лідер-послідовник», структурованість роботи, офіційна влада – це три змінні, які визначають ступінь контролю ситуації політичним лідером. Охарактеризовано два типи політичного лідера у теорії Ф. Фідлера. Визначено, коли один тип лідерства ефективніший за інший. З'ясовано, що керівника, можна навчити тому, як стати ефективним лідером.*

Ключові слова: *влада, ефективність, політика, політичне лідерство, політичний лідер, типи політичного лідерства, керівник, модель сполучених умов.*

Постановка проблеми. Для цілісного бачення політичного лідерства необхідно розглянути теорію ефективної діяльності політичного лідера Ф. Фідлера. Вчений створив «моделлю сполучених умов» ефективності лідерства, котра відкрила нові можливості в області вивчення феномена лідерства. Оригінальність моделі полягає в тому, що вона забезпечила умови для вимірювання та класифікації лідерських ситуацій, способу виявлення відмінностей між лідерами двох типів і методу об'єднання цих результатів з даними про ефективність керівництва. Значно увагу Ф. Фідлер приділяв роботі з виховання лідерських якостей та просуванню уявлення про те, що ефективність керівництва може бути підвищена не за рахунок спроб зміни лідера, а шляхом зміни ситуації, а також підготовці необхідних навчальних матеріалів. Відповідно, необхідно дослідити ключові аспекти даної теорії, щоб отримати цілісне бачення ефективності лідерства.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз наукових досліджень. Як суспільний феномен лідерство веде свою історію з часів виникнення самої політики. Перші історичні дослідження феномену лідерства були пов'язані з обґрунтуванням культу героїв. До таких досліджень можемо віднести Демокріта, Фулідіда, Сократа, Платона, Арістотеля. Хоча самого поняття «політичний лідер» не існувало, проте вже тоді мислителі визначали ключові риси, тієї людини, яка не просто керувала суспільством, а мала певні риси, які вирізняли її на фоні інших. Схожа ситуація простежується і у часи Середньовіччя, Відродження, Нового Часу та Просвітництва. Ф. Аквінський, Н. Макіавеллі, Дж. Локк, Т. Гоббс, Ш. Монтеск'є, Ф. Вольтер, Г. Гегель, І. Кант, Ж. Руссо – ось далеко не повний перелік мислителів, які описували, хто може перебувати на вершині суспільної ієрархії. Фактично всі мислителі ствер-